

Vojvoda Leopold III.

(Sestavil dr. Fr. L.)

Izmed najznamenitejših vladarjev svetle habsburške hiše je Leopold III. Slavno je bilo njegovo kratko življenje, slavna tudi njegova smrt na sempaškem bojišču. Naša glavna povest slika kolikor toliko po zgodovini njegovo življenje in delovanje; kaže nam njegov blagi značaj, njegovo pobožno srce, zaradi česar ima tudi pridevek „Pobožni“, in nam zlasti živo opisuje njegovo junško smrt. Zato smemo upati, da se je med čitatelji vzbudilo zanj živo zanimanje. Zato pa tudi podajemo danes na prvem mestu njegovo sliko in se oziramo s kratkimi vrsticami o njegovi vladi zlasti na nekaj podatkov, v katerih se kažejo njegove razmere do slovenskih dežel.

Pravo in popolno oblast nad slovenskimi deželami je dobil Leopold III. l. 1379., ko sta z bratom Albrehtom III. delila avstrijske dežele.

Tedaj je dobil Leopold: Štajersko, Koroško, Kranjsko s slovensko Krajino, katera se je s Kranjskim združila l. 1374., in Istrijo; Goriška je imela takrat še svoje vladarje. O vseh svetih l. 1370. sta bila oba brata, Leopold in Albreht,

v Ljubljani. Poklonili so se jima kranjski stanovni. Ljubljana pa je dobila posebno pravico, da je 12 porotnikov izbralo vsako leto poštenega moža za sodnika, ki naj bi vsakomur, bogatinu in siromaku jednako, sodil pravico. Ta prednost pa ni bila po volji plemenitašem; napravljali so mestu razne sitnosti, toda oba vojvodi sta krepko podpirala me-

Leopold III.

sto, kar se vidi iz ukazov do deželnih glavarjev Konrada Craiga in Hugona Devinskega. L. 1374. pa je potrdil vitezom in svojim zvestim podložnikom v slovenski Krajini stare pravice in slobočine, kakor je tudi dve leti pozneje Ljub-

ljančanom podelil novo dobroto, da so namreč smeli po Koroškem in Štajerskem tržiti z vsakoršnim blagom, samo s ptujskim vinom ne. Ljubljančani so bili za to pravico prav hvaležni, postavili so precejšno vojsko na noge in pomagali vojvodi v boju na Furlanskem.

Leopoldova vlada je bila v obče dobra, pač pa je bilo treba za vojsko veliko denarja. Zato je prišel marsikak ukaz, da naj se davki natančno plačujejo, kakor še leto pred njegovo smrtjo. Določil je, da taki ljubljanski meščani, ki ne plačujejo davkov, nimajo pravice do občinskih pašnikov in gozdov, da pa tudi ne smejo tržiti v mestu.

Najvažnejši dogodek v naših krajih je bil pod Leopoldovo vlado ta, da se je Trst stalno združil z Avstrijo. Že l. 1369. so se bili Tržičani udali avstrijskim vojvodam v vojski z Benečani, toda l. 1382. so radovoljno pristopili k Avstriji, kar je bilo Leopoldu seveda jako po volji. Pa je zato tudi Trstu izdatno pomagal na noge. Napravil je prosto luko, odprl trgovini pot čez Kranjsko do Gradca in Dunaja, tako povzdignil občevanje in utrdil zvezo med svojimi deželami.

Da je skrbel za sodstvo, kaže nam tudi njegovo povelje iz l. 1383., naj si izvolijo ljubljanski meščanje sodnika, ki naj bo odgovoren deželnemu glavarju.

Žal, da si je dal toliko opraviti na severu z nemškimi deželami. Zato ni mogel tako uspešno delovati na jugu, kakor bi bil sicer. In prav zamotane razmere na Nemškem so mu grenile življenje, slobodoljubnost Švicarjev pa je naposled uklonila ta lepi cvet tedanjega viteštva.

Še njegovo truplo se je moralo boriti z usodo in prehajati iz kraja v kraj. Najprej so je pokopali v samostanu v Königsfeldenu, potem pa v samostanu St. Blasien. Ko so odpravili ta samostan, prenesli so telesne ostanke v Šent-Pavel na Koroškem. Tu počivajo sedaj v domovini. Ko so poslednjič popravljali podzemskie grobnice, videli so njegovo črepinjo, zasekano z močnimi udarci; poleg kostij pa leži njegov meč kot priča njegove hrabrosti, zakaj zlomljen je.

Malokdaj se je dogodilo v zgodovini, da bi imeli obe stranki zares pravico za boj, kakor v vojski Švicarjev z Leopoldom III. Švicarji so

se namreč večinoma branili; šlo jim je za to, da ohranijo slobodo; Leopold pa se je bojeval za stare pravice, katere so imeli Habsburžani v Švici in ki so bile tedaj v nevarnosti. Miroljuben vladar bi bil vsaj nekoliko prijenjal, a Leopoldu ni dopustil tega njegov značaj. Zmaga Švicarjev je pa pokazala, kolika sila je v ljudstvu, ki ljubi in zna ceniti slobodo.

Potomec Leopoldov, presvetli cesar Franc Jožef I., vlada sedaj državo, v kateri uživamo vsi narodi slobodo. Naj bi vsegdar njegova mogočna roka branila zlasti manjše narode, da bi se mogli iz srca veseliti te slobode in da bi mogli vsestransko v prid si obračati velike dobrote jednakopravnosti.

Tu se nam zdi prilično podati čitateljem ženitovanjsko pismo, v katerem naznanja Barnaba, cesarski namestnik, da je zaročil svojo hčer Virido vojvodi Leopoldu in da ji je obljubil in določil dote sto tisoč florenških zlatov. Listino, ki je v c. kr. dvornem družinskem arhivu na Dunaju, prepisal nam je blagovoljno g. J. Mantuani in ji dodal tudi opazke. (Številke v oklepkih naznanjajo vrste v izvorni listini.)

(1) Nos Bernabos vicecomes Mediolani & c., Imperialis vicarius ge- (2) neralis, vniverfis et fingulis, quorum interest uel quomodo- (3) libet futurum intererit. Significamus et notum esse volu- (4) mus per presentes, quia ob pure dilectionis et fincere (5) amicitie affectum, quem ad Illustres principes, domi- (6) nos Rodulfum quartum, dei gracia Archiducem et (7) Albertum et leupoldum fratres, duces Auftrie, Stirie, (8) karinthie et Carniole, dominos Marchie Sclauice, ac (9) portus Naonis, comites in Abspurg, Tirolis, feretis et in- (10) hiburg, Marchionis Burgoyuie necnon lantgrafios (11) Alfacie, feruenti zello gerimus et habemus, Et ut inter (12) quos et quorum antecessores affiduus amor temporibus (13) retractis femper viguit, Ipfos fanguinis laudabile (14) vinculum vniat et coniungat, ut decetero crefente (15) fanguinis necessitate, Amoris fructus incalescat et (16) ardoris sinceri perfeuerentiam et laudabile fufci- (17) piat Incrementum, Carissimam filiam nostram le- (18) gittimam, dominam Viridem disponandam, (19) tradendam nuptui et copulandam matrimoni- (20) aliter ac in vxorem et Contoralem legittimam, (21) Adhibitis circa premiisa eorum quodlibet verborum (22) et gestuum follenitatibus debitis et confuetis, prae- (23) fato Illustri domino duci

leupoldo Spondimus (24) et promissimus et spondemus et promittimus tenore (25) presentium ac per iuramentum ob hoc corporaliter prestitum, tactis sacrosanctis euangeliiis manu nostra ac etiam (27) per presentes promittimus et constituimus pro dote et no- (28) mine dotis prefate domine viridis, nate nostre. florenorum (29) centum Millia auri ponderis de florentia; ipsosque Centum (30) Millia Florenos nomine quovis assignare in promptu (31) et numerata pecunia, Confidentes de preclara fraterni- (32) tate Illustris domini Rodulfi, Archiducis prefati, quia (33) id, quod promisit, per litteras suas, et id, quod sic constitu- (34) endis faciet pro securitate et conseruatione dotis pre- (35) libate, et prout plene de ipsius dignitate ducali Confidi- (36) mus et alias plenarie confisi fuimus. Et in testimonium (37) premissorum Mandavimus has nostras litteras fieri et nostri (38) sigilli appensione muniri. datum in Castro nostro pan- (39) dini, Millesimo trecentesimo sexagesimo quarto, Indictione (40) tertia, die sabbati vigesimo sexto mensis octobris.

Napisi na hrbtu:

1. Heiratsbrf von waylan, vmb Frawn viridn. (15. vek.) 2. Herzog leupold gemahel (pristavljeno prejšnjemu napisu v 16. veku). 3. Meiland in 26 Otb. (oba pripiska iz našega veka).

Pečât:

Okrogla lupina iz rjavega voska; v njeno globino je vtisnjen pečât sam. Grb in napis na grbovih trakovih sta tako oguljena, da se ne dasta več razločiti. Opis okoli grba je še razločen, in slove: BERNABOVIS — VICECOMITIS. Obešen je na svilnati zeleni vrivci na listini. Listina je pisana na lepo bel laški pergament, in je tudi neoskrunjena ohranjena.

Opazke. Listina je prepisana po izvornikovem pravopisu v vsej nedoslednosti; isto tako v pre-

pisu niso popravljene pogreški, pač pa so kratice vselej razrešene, in to v onem pravopisu, katero se v nedosledno pisanem izvorniku večkrat nahaja; tako n. pr. mesto *ae* vselej le *e*. Posebej še pripominjam, če tudi so stvari same po sebi umevne, kako naj se popravijo.

Vrsta 1. (& c v izvorniku!) — imperialis m. Imp . . . — V. 2. *f* v začetku in sredi stoji dosledno v izv. — vel m uel. — V. 5. illustres m. Illustres. — V. 6. archiducem m. Archiducem. — V. 7. Leupoldum m. leupoldum. — V. 8. Karinthie m. karinthie. — V. 9. Portus Naonis m. portus Naonis. (Abspurg = Habsburg; imena v listinah naj se po pravopisu ne prenahejajo, pač naj se pa pišó z veliko začetnico.) Feretis m. feretis. — V. 10. Izvir. ima inhiburg = in Hiburg (t. j. Kúburg). marchiones m. Marchiones. — V. 11. et m. Et. — V. 13. ipsos m. Ipsos. — V. 14. uniat m. uniat. — de cetero m. decetero. — crescente m. crefente. — V. 14. amoris m. Amoris — V. 17. incrementum m. Incrementum. — carissimam m. Carissimam. — V. 20. contoralem m. Contoralem. — V. 22. adhibitis m. Adhibitis. — V. 23. illustri m. Illustri. — Leupoldo m. leupoldo. — spondimus m. Spondimus. — euangeliiis m. euangeliiis — V. 28. Viridis m. viridis. — V. 29. milia m. Millia. — centum m. Centum. — V. 30. milia m. Millia — quovis m. quovis. — V. 31. confidimus m. Confidimus. — V. 32. illustris m. Illustris. — archiducis m. Archiducis. — V. 35. confidimus m. Confidimus. — V. 37. mandavimus m. Mandavimus. — V. 38. castro m. Castro — Pandini m. pandini. — V. 39. millesimo m. Millesimo in trecentesimo sexagesimo quarto indictione m. Indictione. — V. 40. vigesimo sexto m. vigesimo sexto.

O Viridi sta še dve listini v c. kr. družbinskem arhivu: 1. 1365. Apr. 26.: Verschreibung vom Erzherzog Rudolf von Oesterreich, mit welcher derselbe der Gemahlin seines Bruders, Herzogs Leopold, Frau Viridis, für das zugebrachte Heirathsgut von 100 m. Goldgulden andere 100 m. Goldgulden im Fürstenthume Krain zur Widerlage versichert. — Datum Wien . . . — 2. 1365. Dec. 20. Notariatsurkunde wie die Sponsalia per verba de praesenti zwischen dem Herzog zu Oesterreich und der Tochter Bernabovis vicecomitis Mediolani, Viridis, vollzogen worden sind. — Mailand, am 23. Febr. 1365. (Der Act geschah Feb. 23. 1365. notariell aufgenommen wurde er Dec. 20. 1365.)

Pesmi.

Privri, privri mi spet na dan,
O pesem, sladka tolažnica,
In vzemi breme od srcá,
Razjasni temna moja lica!

Brez tebe sem kot list drhteč,
Ki strahoma drži se veje,
Kadar jesenske pozne dni
Vihar čez drn in strn prispeje.

Odtrgan se dreví naprej,
Vihar mu kaže pot nestalno,
Naposled truden, poteptan
Utone v reko vržen kalno.

Kot sredi zelenih planin
Pod snegom vzdíha gorsko sleme,
Dokler ne sine solnčni žar,
Stopí mu sneg, razgoli teme;